

Johna Christensen

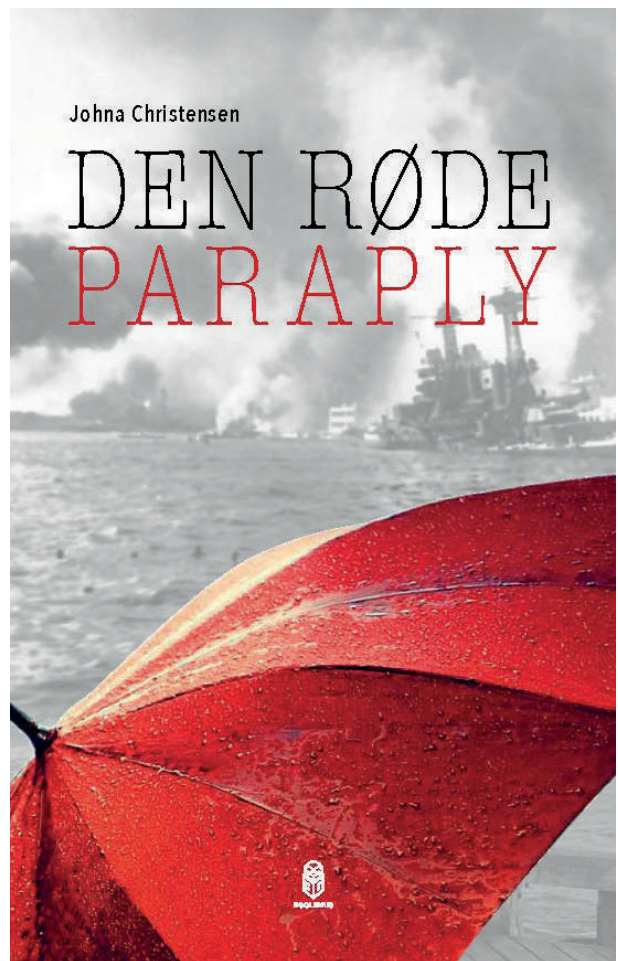
Den røde paraply

EgoLibris, 2017

Af Margit Warburg

Denne erindringsbog er skrevet af en dansk-jødisk kvinde født i 1937 i Valby. Bogen er oversat fra engelsk, for i 1948 flyttede Johna og hendes familie til USA, hvor hun boede indtil sin død i 2002. Hendes mor var jøde, men det var hendes far ikke, og det er en gennemgribende del af bogen, at Johna er usikker på, om hun selv er jøde eller ej. Hun kan heller ikke finde ud af, om det er godt eller skidt at være jøde, og hun får da også både at vide, at hun er jøde, og at hun ikke er det. Hendes mormor og morfær var flygtet fra Rusland i 1906, og hendes far vil have, at hun kalder dem "bedstefar og bedstemor", men når hun gør det, retter morfæren hende: "'Zayde kalder du mig, Johna,' sagde han på dansk med sin stærke accent. "'Bedstefar' er dansk, og i mit hus er du jødisk. Vi er jøder, og vi kan ikke være andet – uanset hvor vi bor!'" (s. 37). Men Johnas far fastholder, at hun og hendes mor er danskere og ikke jøder. Johna overhører et skænderi mellem forældrene: "'Hvorfor kan du ikke kalde mig Malka? Det er jo det, jeg hedder!' – 'Fordi det er et jødenavn, og du er dansker nu! Hvorfor kan du ikke få det ind i dit hoved?!'" (s. 24).

Johnas farmor har værtshuset Absalon. Her ser Johna færen og hans venner drikke øl og whisky og blive fulde, og hun er vidne til færens kærester, som ikke er hendes

Anmeldelser

mor, både en tysk og en eller flere danske kvinder. I begyndelsen af besættelsen har Johnas far en del sympati for nazisterne og har flere tyske venner og bekendte. Senere går han aktivt ind i modstandsbevægelsen. Farmoren elsker lille Johna højt, men hun tjener først og fremmest penge på de mange tyskere, der drikker øl i hendes værtshus, og hun kan ikke lide jøder: ”Jeg synes stadig, det er trist, at du har giftet dig med én af dem. Sådan et hjælpeløst og udsat folk. Selv de danske af dem”, siger hun til Johnas far (s. 141).

Johnas far driller eller generer regelmæssigt sine svigerforældre. Johna kan huske, hvordan faren reagerede, da han så den lille æske, der var sat fast på dørkarmen: ”Jeg kan se, at den hænger skævt igen, selv om jeg rettede den op for ham sidst,” sagde han og pegede på Zaydes mezuzah” (s. 88).

Moren bliver gravid i 1943, men får foretaget en abort, og mens hun ligger på hospitalet, er Johna sammen med sin far eller farmor eller bliver passet af andre hele dagen. Meget af det, hun oplever, er forvirrende, og hun får tit at vide, at det er hemmeligt. Men hun har svært ved at skelne niveauet af hemmelighederne fra hinanden: Farens kærester, farens pistol, at hun er jøde, gemmesteder, naboens brevduebeskeder. En eftermiddag tager faren hende med til det, der i dag er Mindelunden på Tuborgvej, og gemt bag nogle buske ser hun og faren tre mænd fra farens modstandsgruppe blive henrettet. Tyskerne klasker et vådt lommetørklæde fast på de bundne mænds brystkasser for at markere, hvor henrettelsespelotonen skal tage sigte. Det hele er set gennem barnets øjne, og vi som læsere forstår faktisk ikke, hvorfor Johna skal overvære denne gruopvækkende scene.

Det bliver efterhånden klart, at bedsteforældrene ikke kan blive i København. Faren beder dem pakke deres tøj, han skaffer en bil, og sammen tager hele familien til et møbleret hus i Gilleleje. Her har der tidligere boet en mand fra politiet, som var bange for at blive arresteret. Da faren vil hjælpe Zayde med kufferten, holder Zayde fast i den, og snart er de to i gang med en tovrækningskonkurrence. Pludselig springer kufferten

op, og ud vælter det med potter og pander. I stedet for det nødvendige tøj har bedsteforældrene villet være sikre på, at deres køkkengrej var kosher.

Et par måneder senere bliver det tydeligt også for denne familie, at de må flygte videre til Sverige. Johnas far og hans venner organiserer flugten for bedsteforældrene, moren og Johna selv. De ender i en ambulance, hvor omkring 20 mennesker klemmer sig sammen, og Johnas far lover hende en rød paraply, hvis hun gør *precis*, som faren siger. De bliver anbragt på et hølft i en lade og må vente der natten over og kan først sejle næste nat. Det bliver en dramatisk nat: Fiskerbåden bliver opdaget, og to af de mennesker, der står foran Johna, bliver ramt af en salve fra et maskingevær, og en mand begår selvmord ved at kaste sig ud over rælingen.

De 18 måneder i Sverige er især vanskelige for bedsteforældrene. De bor hos en jødisk familie, men livsmødet er ebbet ud, og Zayde dør i Sverige. Johna og hendes mor bor hos en dejlig familie i Ystad, men Johnas far melder sig til den danske brigade, så ham får de kun at se på korte besøg. Ved et af disse besøg går faren ind i en butik, og Johna får besked på at lukke øjnene. Da hun åbner øjnene igen, får hun sin helt egen røde paraply. Familien vender hjem i 1945, og i 1948 emigrerer forældrene og Johna til USA.

De fleste andre dansk-jødiske erindringer er skrevet på dansk af danskere, der har boet i Danmark også efter 1945. Selvom bogen er godt oversat, er der alligevel nogle udtryk, som man ikke ville bruge på dansk. Der står, at Johna og hendes veninde ”talte fornøjet” om at bytte servietter (s. 71). Det lyder også besynderligt, at Johna ”fik fjedre i [s]ine skridt” (s. 133), eller at når Johna under flugten siger, at hun er tørstig, så svarer moren: ”Nuvel” (s. 209).

Johnas hukommelse er utrolig, ikke mindst virker barnets rige følelsesliv overbevisende. Men der er selvfølgelig småfejl her og der. Overrabbiner Melchior bliver et enkelt sted omtalt som rabbiner Milcher (s. 39), og der er beskrivelser, som jeg ikke har set omtalt andre steder, men som virker mere som en film. Hun

fortæller for eksempel, at hun har overværet, hvorledes de to dannebrogssflag, som hang uden for cigarhandler Isaacs butik, blev taget ned af tre tyske soldater og erstattet af nye flag med hagekors. Isaac blev taget op af en lille lastbil og kørt væk, og soldaterne sømmede et bræt tværs over døren og skrev "JUDEN" på det med kridt.

En anden beretning, jeg heller ikke har læst om tidligere, er Johnas erindring om en tysk soldat, der trak en stor trillebør af træ henover fortovet. I vognen lå der mennesker, der så ud, som om de sov.

Forfatteren og forlaget skriver, at de danske jøder "overlevede Holocaust". Det er en usædvanlig brug af glosen Holocaust. De danske jøder, der flygtede til Sverige, var ikke i kz-lejr, og uden at bagatellisere flugten og opholdet i Sverige kan det ikke sammenlignes med en lejr. Men hvornår kan man i det hele taget benytte glosen Holocaust? I faglitteraturen diskuteres det regelmæssigt, om Holocaust skal skrives med stort "H" eller med lille "h". Hvis det er med stort, er det et udtryk for, at der kun er én Holocaust, og man understreger det helt unikke og usammenlignelige ved denne begivenhed. Men andre mener, at ordet bør staves med lille "h" i et forsøg på at sidestille Holocaust med andre folkedrab, som for eksempel det armenske i 1915 til 1918.

Forlaget præsenterer bogen og Johnas beretning som en "dansk Anne Frank". Men det er nu ikke en samtidig kilde til begivenhederne og ikke en 13-årigs dagbog. Bogen er skrevet af en dame i 60'erne, der ser tilbage på sin barndom, fra hun var seks, til hun var otte år. Derfor er den en værdifuld kilde til Johna Christensens erindring om perioden, og denne kilde er endnu en vigtig brik til dansk-jødisk historie.